

Yhdistyneet kansakunnat

## Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea

### Päätelmät Suomen ensimmäisestä raportista\*

#### I Johdanto

1. Komitea käsittelee Suomen ensimmäisen raportin<sup>1</sup> 804. ja 805. kokouksessaan<sup>2</sup> 21. ja 22. elokuuta 2025. Se hyväksyi nämä päätelmät 809. kokouksessaan 26. elokuuta 2025.
2. Komitea suhtautuu myönteisesti Suomen ensimmäiseen raporttiin, joka on laadittu komitean raportointiohjeiden mukaisesti, ja kiittää sopimuspuolta sen kirjallisista vastauksista<sup>3</sup> komitean laatimaan kysymysluetteloon.<sup>4</sup>
3. Komitea arvostaa rakentavaa vuoropuhelua, jonka se kävi asianomaisten ministeriöiden edustajista koostuneen sopimuspuolen valtuuskunnan kanssa, ja niitä lisätietoja, jotka sopimuspuoli toimitti kirjallisesti vuoropuhelun jälkeen. Komitea arvostaa myös Ihmisoikeuskeskuksen aktiivista osallistumista yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaisena kansallisena ihmisoikeusinstituutiona ja riippumattomana seurantajärjestelmänä.
4. Komitea pitää valitettavana, että se ei saanut riittäviä tietoja yleissopimuksen täytäntöönpanosta saamelaisten vammaisten henkilöiden osalta. Tässä asiakirjassa ei siten ole mahdollista käsitellä riittävästi saamelaisten vammaisten henkilöiden tilannetta heidän kotiseutualueellaan ja sopimuspuolen alueen muissa osissa.

#### II Myönteiset näkökohdat

5. Komitea pitää myönteisinä toimia, jotka sopimuspuoli on toteuttanut vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämiseksi ja yleissopimuksen panemiseksi täytäntöön ratifioituaan sen vuonna 2016 ja joihin sisältyy seuraavaa:
  - a) kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin käynnistäminen vuonna 2025;
  - b) vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kolmannen kansallisen toimintaohjelman (2023–2027) hyväksyminen vuonna 2023;
  - c) Ahvenanmaan vammaispoliittisen toimintaohjelman (2022–2025) hyväksyminen vuonna 2022;
  - d) ihmisoikeusindikaattorien kehittäminen avoimen ja näyttöön perustuvan seurannan vahvistamiseksi vuonna 2021.

---

\* Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea hyväksyi päätelmät 33. istunnossaan (11.–26. elokuuta 2025).

<sup>1</sup> CRPD/C/FIN/1.

<sup>2</sup> Ks. CRPD/C/SR.804 ja CRPD/C/SR.805.

<sup>3</sup> CRPD/C/FIN/RQ/1.

<sup>4</sup> CRPD/C/FIN/Q/1.

### III Pääasialliset huolenaiheet ja suositukset

#### A. Yleiset periaatteet ja velvoitteet (artiklat 1–4)

6. Komitea panee huolestuneena merkille
- a) merkittävät erot yleissopimuksen täytäntöönpanossa keskus-, alue- ja paikallistasolla sekä Ahvenmaalla;
  - b) pitkän viiveen vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta koskevan lainsäädännön hyväksymisessä;
  - c) loppuvuodesta 2023 lähtien toteutetut ja tekeillä olevaan vuoden 2026 talousarvioesitykseen sisältyvät sosiaali- ja terveyspalvelujen budjettileikkaukset, jotka vaikuttavat suhteettomasti vammaisiin henkilöihin ja heitä edustaviin järjestöihin, sekä kansaneläkkeen ja tukien lakkauttamisen sopimuspuolen alueen ulkopuolella asuvilta henkilöiltä, mikä vaikuttaa huolestuttavasti Ahvenanmaalta kotoisin oleviin, Ruotsissa asuviin vammaisiin henkilöihin;
  - d) sellaisen yhtenäisen ja oikeudellisesti vakiintuneen mekanismin puuttumisen, jonka avulla vammaisia henkilöitä voitaisiin kuulla tiiviisti ja heidät saataisiin osallistettua heitä edustavien järjestöjen välityksellä.
7. **Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**
- a) koordinoi keskus-, alue- ja paikallishallinnon sekä Ahvenmaan toimia varmistaakseen, että yleissopimusta noudatetaan yhdenmukaisesti koko maan alueella;
  - b) jatkaa ripeästi vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamista ja varmistaa, että se on kaikilta osin yhdenmukainen yleissopimuksen kanssa;
  - c) varmistaa, ettei tilannetta edelleen heikentäviin toimenpiteisiin ryhdytä; kompensoi jo toteutettuja heikentäviä toimenpiteitä; järjestää vammaisjärjestöille riittävän rahoituksen, jotta ne voivat osallistua täysin yleissopimuksen täytäntöönpanoon; ja varmistaa, että Ahvenanmaalta kotoisin olevat, Ruotsissa asuvat vammaiset henkilöt saavat tarvitsemansa taloudellisen tuen, joko antamalla sitä itse tai koordinoimalla nämä vastuut asianmukaisesti Ruotsin viranomaisten kanssa;
  - d) kehittää oikeudellisesti vakiinnutettavia prosesseja, joiden avulla vammaisia henkilöitä kuullaan tiiviisti ja heidät osallistetaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen välityksellä, myös hyvinvointialueilla, kaikissa yleissopimuksen täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa.

#### B. Erityiset oikeudet (artiklat 5–30)

##### Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus (5 artikla)

8. Komitea panee huolestuneena merkille, että
- a) vuoden 2023 muutokset yhdenvertaisuuslakiin (1325/2014) eivät käytännössä varmista esteettömyyttä ja saavutettavuutta tai tarjoa oikeussuojakeinoja, jotka tosiasiallisesti tekisivät tavaroista ja palveluista saavutettavia, ja saattavat heikentää vammaisten lasten asemaa koulutuksessa poistamalla vaatimuksen toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisesta varhaiskasvatuksessa;
  - b) syrjinnän kohteeksi joutuneille suoritettavia hyvityksiä koskevat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan suositukset eivät ole oikeudellisesti sitovia;
  - c) vammaispalvelulain (380/1987) 2 §:ään ehdotetut muutokset saattavat sulkea monet vammaiset henkilöt yleissopimuksen edellyttämien palvelujen piiristä;

d) hallituksen vuonna 2025 vammaispalvelulain muuttamista koskeva esitys, jota parhaillaan valmistellaan, mutta jota ei ole vielä annettu eduskunnalle ja jossa pyritään erottamaan eri elämänvaiheisiin tavanomaisesti kuuluvat avun ja tuen tarpeet, olisi nykyisessä muodossaan iän perusteella syrjivä ja yleissopimuksen 1 artiklan vastainen;

e) puuttuu selkokielen edistämistä ja käyttämistä koskeva kattava strategia;

f) puuttuu tietoa tapauksista, joissa suomalaiset tuomioistuimet ovat viittaneet yleissopimukseen, ja suorat viittaukset yleissopimukseen ovat tiettävästi harvinaisia ja yleensä luonteeltaan muodollisia;

g) eräässä tieteellisessä tutkimuksessa havaittiin vammaisten henkilöiden kokevan edelleen syrjintää.

**9. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) ottaa huomioon rakentamismääräyskokoelman riittämättömät esteettömyyttä koskevat vaatimukset, laajentaa yhdenvertaisuuslain soveltamisalaa siten, että se kattaa tavaroiden ja palvelujen esteettömyydessä ja saavutettavuudessa esiintyvän syrjinnän; varmistaa, että syrjinnän kohteeksi joutuneiden tilanne korjataan varmistamalla tavaroiden ja palvelujen tosiasiallinen saavutettavuus, ja harkitsee toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista koskevan veloitteen palauttamista varhaiskasvatuksen alalla;

b) harkitsee sitä, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle annettaisiin toimivalta antaa sitovia määräyksiä hyvityksistä, joita syrjinnän kohteeksi joutuneille maksetaan yhdenvertaisuuslain nojalla;

c) varmistaa, että vammaispalvelulain 2 § takaa kaikkien yleissopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumisen;

d) pidättyy ottamasta elämänvaiheeseen perustuvaa kriteeriä vammaispalvelulakiin;

e) laatii kansallisen ohjelman selkokielen edistämiseksi ja käyttämiseksi ja varmistaa sen toteuttamisen sekä julkisella että yksityisellä sektorilla;

f) selvittää yleissopimuksen käyttöä kansallisen lainsäädännön oikeudellisessa soveltamisessa ja varmistaa, että tuomioistuimet antavat yleissopimukselle sen oikeudellisen arvon, mikä sillä kansallisen oikeuden mukaan on;

g) päivittää oikeusministeriön perusoikeusbarometrin vuodelta 2019 luotettavan tiedon saamiseksi siitä, miten vammaiset henkilöt käyttävät yleissopimuksen mukaisia oikeuksia.

#### **Vammaiset naiset (6 artikla)**

10. Komitea on huolestunut siitä, että hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2024–2027 ja muut tasa-arvopolitiikat, mukaan luettuina sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvät, eivät

a) valtavirtaista vammaisuutta, sisällä intersektionaalista lähestymistapaa tai nimenomaisesti käsittele vammaisten romani-, saamelais- ja maahanmuuttajanaisten tarpeita;

b) sisällä tehokkaita toimeenpano-, seuranta- ja vastuujärjestelyjä.

**11. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli**

a) valtavirtaistaa vammaisuuden ja noudattaa intersektionaalista lähestymistapaa kaikessa sukupuolten tasa-arvoa, sukupuolistunutta väkivaltaa ja vammaisuutta koskevassa lainsäädännössä ja niitä koskevissa politiikoissa ja varmistaa, että ne kattavat vammaisten romani-, saamelais- ja maahanmuuttajanaisten ja -tyttöjen kohtaamat intersektionaalisen syrjinnän muodot;

b) kehittää vammaisia naisia koskevien politiikkojen toimeenpano- ja seurantajärjestelyjä sekä vastuujärjestelyjä;

### Vammaiset lapset (7 artikla)

12. Komitea on huolestunut siitä, että

a) avoimen hallinnon toimintaohjelmassa 2023–2027 otetaan vain epäsuorasti huomioon vammaiset lapset;

b) vammaisille lapsille tarkoitetut palvelut ja tuki eivät aina mahdollista heidän asumistaan yhdessä perheidensä kanssa yhteisössä;

c) vammaiset lapset kohtaavat esteitä terveyspalvelujen saavutettavuudessa, mielenterveyspalvelut mukaan luettuina;

d) vammaiset lapset voivat kohdata haasteita tuen saamisessa tarpeidensa ja näkemyksiensä ilmaisemiselle vapaasti kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja sen varmistamiselle, että näille tarpeille ja näkemyksille annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti.

13. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta

a) valtavirtaistaa vammaisten lasten oikeudet kaikkiin lakeihinsa, julkisiin politiikkoihinsa, toimintasuunnitelmiinsa ja strategioihinsa, avoimen hallinnon toimintaohjelma 2023–2027 mukaan luettuna;

b) järjestää riittävät ja asianmukaiset palvelut ja tuen vammaisille lapsille, mukaan lukien lapset, joilla on kehitysvamma ja/tai psykososiaalinen vamma, jotta he voivat asua yhdessä perheidensä kanssa yhteisössä; varmistaa, että kuurot lapset, joilla on sisäkorvaistute, voivat oppia viittomakieltä ja osallistua kuurojen kulttuuriin; ja toteuttaa tätä varten tarvittavat tukijärjestelyt;

c) takaa vammaisten lasten pääsyn terveyspalveluihin, mielenterveyspalvelut mukaan luettuina, ja lisää terveydenhuollon henkilöstön tietoisuutta vammaisten lasten oikeuksista ja tarpeista;

d) parantaa saavutettavia järjestelyjä, joiden avulla vammaisia lapsia kuullaan kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa, ja tarjoaa saavutettavaa ja länmukaista tietoa ja tukea, jotta vammaiset lapset voivat osallistua näihin järjestelyihin.

### Tietoisuuden lisääminen (8 artikla)

14. Komitea on huolestunut yhdenvertaisuusvaltuutetun havainnosta, jonka mukaan negatiiviset asenteet ja tiedonpuute ovat keskeinen tekijä vammaisten henkilöiden kohtaamien ongelmien taustalla, sekä sellaisten erityistoimien puuttumisesta, joilla lisättäisiin tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista julkisissa ja yksityisissä koulutusympäristöissä.

15. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta suunnittelee ja toteuttaa laaja-alaisen pitkän aikavälin ohjelman, joka tähtää tietoisuuden lisäämiseen vammaisten henkilöiden oikeuksista ja kattaa kaikki valtion toimijat ja kaikki yhteiskunnan osat, myös julkiset ja yksityiset koulutusympäristöt, ja jolla on selkeät tavoitteet ja seurantamekanismit.

### Esteettömyys ja saavutettavuus (9 artikla)

16. Komitea on huolestunut siitä, että

a) esteettömyyttä koskevaa rakentamislain (751/2023) 35 §:ää ei sovelleta ulkoalueisiin, jotka eivät rajaudu rakennuksiin; esteettömyyttä koskevat säännökset vuonna 2017 annetussa valtioneuvoston asetuksessa rakennuksen esteettömyydestä koskevat vain uusia rakennuksia sekä olemassa olevien rakennusten luvanvaraisia korjaus- ja muutostöitä; asetus ei sisällä vaatimuksia tuntoaistiin, näköaistiin, kuuloaistiin, kieleen ja muuhun aistiesteettömyyteen liittyvistä toimenpiteistä; ja että sopimuspuoli ei ole käyttänyt mahdollisuuttaan panna täytäntöön esteettömyysdirektiivin liitettä III, joka koskee

esteettömyysvaatimuksia 4 artiklan 4 kohdan soveltamiseksi siltä osin kuin on kyse rakennetusta ympäristöstä;

b) sopimuspuolella ei ole strategiaa niiden puutteiden korjaamiseksi, jotka paljastuivat liikenne- ja viestintäministeriön vuonna 2022 joukkoliikenteen matkakäyttäjien saavutettavuudesta julkaisemassa selvityksessä;

c) kehitysvammaiset henkilöt kohtaavat esteitä pääsyssä keskeisiin sähköisiin palveluihin; hallinnon, erityisesti kuntien, tuottamaa julkista tietoa on harvoin saatavilla selkokielellä; ja julkiset ja yksityiset toimijat harvoin hyödyntävät kaikille sopivaa suunnittelua.

**17. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) säätää koko rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskevaa lainsäädäntöä, laajentaa esteettömyysvaatimukset koskemaan olemassa olevia rakennuksia, joissa ei tehdä korjaus- tai muutostöitä, kehittää ja eksplisiittisesti vaatii tuntoaistiin, näköaistiin, kuuloaistiin, kieleen ja muuhun aistiesteettömyyteen liittyviä esteettömyystoimenpiteitä ja käyttää mahdollisuuttaan panna täytäntöön esteettömyysdirektiivin liite III, joka koskee esteettömyysvaatimuksia 4 artiklan 4 kohdan soveltamiseksi siltä osin kuin on kyse rakennetusta ympäristöstä;

b) laatii kattavan julkisen liikenteen saavutettavuutta koskevan suunnitelman, joka sisältää tavoitteet, määräajat ja määrärahat, ja varmistaa, että siinä huomioidaan liikenne- ja viestintäministeriön joukkoliikenteen matkakäyttäjien saavutettavuudesta tekemän selvityksen tulokset;

c) takaa vahvan sähköisen tunnistautumisen välineiden helpon saatavuuden kehitysvammaisille ja varmistaa, että julkiset ja yksityiset toimijat tuottavat säännöllisesti julkista tietoa selkokielellä ja hyödyntävät kaikille sopivaa suunnittelua sähköisten välineiden kehittämisessä.

**Oikeus elämään (10 artikla)**

18. Komitea on huolestunut

a) rajoituksista vammaisten lasten oikeudessa hoitoon ja tehohoitoon;

b) käytännöstä, jonka mukaan vammaisten lasten perheitä neuvotaan rajoittamaan lasten saamaa elvytystä, tehohoitoa ja elämää ylläpitävää hoitoa;

c) lääkäreiden valtuuksista rajoittaa joissain tilanteissa hoitoa ilman potilaan suostumusta, mistä aiheutuu riski vammaisten henkilöiden saaman hoidon suhteettomalle rajoittamiselle.

**19. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) varmistaa, että kaikilla vammaisilla henkilöillä, vammaiset lapset mukaan luettuina, on pääsy hoitoon ja tehohoitoon yhdenvertaisesti muiden kanssa ilman vammaisuuteen perustuvia rajoituksia;

b) varmistaa, että vammaisten lasten perheille annetaan neuvoja elvytyksestä, tehohoidosta tai elämää ylläpitävästä hoidosta yhdenvertaisesti muiden kanssa eivätkä neuvot sisällä ehdotuksia hoidon rajoittamisesta vammaisuuden perusteella;

c) poistaa kaikenlaiset lääketieteellisiä toimenpiteitä koskevat sijaispäättökseen muodot ja takaa sen, että kaiken lääketieteellisen hoidon osalta edellytetään vammaisten henkilöiden henkilökohtaista, vapaata ja tietoon perustuvaa suostumusta.

**Vaaratilanteet ja humanitaariset hätätilat (11 artikla)**

20. Komitea panee huolestuneena merkille

a) pakollisten vammaisinklusion liittyvien vaatimusten ja seurantamekanismien puuttumisen humanitaarisessa toiminnassa, väestönsuojelussa, katastrofiriskien vähentämisessä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisessa, mikä koskee myös Ahvenanmaata;

b) riittämättömät mekanismit, joiden avulla vammaisjärjestöjä, myös Ahvenanmaalla toimivia ja saamelaisia vammaisia henkilöitä edustavia järjestöjä, voitaisiin kuulla tiiviisti ja osallistaa aktiivisesti humanitaarista toimintaa, väestönsuojelua, katastrofiriskien vähentämistä ja ilmastonmuutosta koskevien linjausten suunnitteluun ja toteuttamiseen;

c) esteelliset hälytys- ja ennakkovaroitusjärjestelmät, jotka johtuvat muun muassa siitä, että pilottiohjelma, jossa hätäilmoituksen saattoi tehdä viittomakielellä videopuhelun avulla, on päättynyt, ja reaaliaikaisen tekstin käyttöönottoa hätäilmoituksissa on lykätty vuoteen 2027.

**21. Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea, joka palauttaa mieliin katastrofiriskien vähentämistä koskeva Sendain kehysten 2015–2030, Pysyvän yhteistyökomitean (IASC) suuntaviivat vammaisten henkilöiden osallistamisesta humanitaarisessa toiminnassa ja komitean omat suuntaviivat laitoshoidosta luopumisesta myös poikkeusoloissa, suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) **varmistaa, että humanitaarista toimintaa, katastrofiriskien vähentämistä, väestönsuojelua ja ilmastonmuutosta koskevat lainsäädäntö-, politiikka- ja toimeenpanokehykset sisältävät toimenpiteitä vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden varmistamiseksi, perustaa mekanismeja raportointia, toimintaedellytysten kehittämistä ja seurantaa varten ja sisällyttää niihin vammaisinklusioidikaattoreita, jotka perustuvat yleissopimuksen mukaisiin periaatteisiin ja standardeihin;**

b) **luo muodollisia mekanismeja, jotka osallistavat vammaisia henkilöitä edustavia järjestöjä, mukaan lukien Ahvenanmaalla toimivat ja saamelaisia vammaisia henkilöitä edustavat järjestöt, edistääkseen humanitaarista toimintaa, väestönsuojelua, katastrofiriskien vähentämistä ja ilmastonmuutosta koskevien linjausten suunnittelua, toteuttamista ja seurantaa;**

c) **perustaa ja ottaa käyttöön saavutettavat hälytys- ja ennakkovaroitusjärjestelmät muun muassa kiirehtimällä asiaan liittyvien Euroopan unionin direktiivien täytäntöönpanoa ja kehittämällä uusia hälytys- ja ennakkovaroituskäytäntöjä niiden saavutettavuuden varmistamiseksi kaikille vammaisille henkilöille.**

**Yhdenvertaisuus lain edessä (12 artikla)**

22. Komitea panee huolestuneena merkille

a) edunvalvonnan piirissä olevien vammaisten henkilöiden suuren määrän ja sen, että holhoustoimilain (442/1999) uudistamisesta huolimatta oikeudelliset ja poliittikatoimet ovat riittämättömiä sijaispäätöksenteon korvaamiseksi tuetulla päätöksenteolla;

b) vammaispalvelulain mukaisen tuettua päätöksentekoa koskevan palvelun käyttämisen rajoitetun soveltamisalan ja siihen liittyvät epäselvyydet sekä hyvinvointialueiden käyttämisen ohjeistuksen, joka voi rajoittaa pääsyä kyseiseen palveluun;

c) riittämättömät toimenpiteet aikuisten kansainvälistä suojelua koskevan yleissopimuksen ratifoinnista seuraavan, sijaispäätöksenteon ja laitoshoidon edistämiseen liittyvän riskin lieventämiseksi.

**23. Komitea, joka palauttaa mieliin yleiskommenttinsa nro 1 (2014) yhdenvertaisuudesta lain edessä, suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti**

vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta

a) muuttaa lainsäädäntöään siten, että kaikki sijaispäätöksentekojärjestelyt poistetaan, ja luo lainsäädäntö- ja politiikkakehyksen tuetun päätöksenteon toteuttamiselle;

b) arvioi ja seuraa tuetun päätöksenteon palvelua varmistaakseen, että se vastaa yleissopimuksen standardeja ja periaatteita, määrittelee selkeästi palvelun soveltamisen ja laajentaa sen soveltamisalan vammaispalvelulain ulkopuolelle sekä varmistaa, että hyvinvointialueiden ohjeistukset eivät rajoita pääsyä palveluun;

c) seuraa ja arvioi aikuisten kansainvälistä suojelua koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanon vaikutuksia vammaisiin henkilöihin ja heidän itsemääräämisoikeuteensa varmistaakseen, ettei tapahdu taantumista vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen nähden.

#### Oikeussuojan saavutettavuus (13 artikla)

24. Komitea panee huolestuneena merkille

a) menettelyllisten ja iänmukaisten mukautusten riittämättömän järjestämisen kaikissa oikeudenkäynneissä ja hallinnollisissa käsittelyissä ja sen, että oikeus- ja hallinnollisen alan henkilöstö ei saa riittävää koulutusta vammaisia henkilöitä koskien menettelyllisistä mukautuksista ja oikeussuojan saavutettavuudesta;

b) hallinto-oikeusprosessien pitkittymisen, joka viivästyttää pitkiksi ajoiksi välttämättömän tuen tarjoamista vammaisille lapsille ja aikuisille, ja hallintotuomioistuimien päätökset, joilla asiat palautetaan käsiteltäviksi hyvinvointialueelle ja jotka käytännössä edellyttävät saman prosessin toistamista ilman kohtuullista menestymismahdollisuutta;

c) riittämättömät toimet uhreina olevien vammaisten henkilöiden ja oletettuina tekijöinä olevien vammaisten henkilöiden tarpeisiin vastaamiseksi;

d) resurssien puutteen, mukaan luettuna vammaisjärjestöille suunnattu rahoitus oikeudellisen neuvonnan ja avun antamista varten sekä oikeusalan henkilöstölle tarkoitettu koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistumista varten.

25. Komitea, joka palauttaa mieliin YK:n kansainväliset periaatteet ja suuntaviivat, jotka koskevat vammaisten henkilöiden oikeussuojan saatavuutta, suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta

a) toteuttaa kattavan ja velvoittavan strategian, jolla varmistetaan menettelyllisten ja iänmukaisten mukautusten järjestäminen maksutta vammaisille henkilöille varten kaikissa siviili- ja rikosoikeudellisissa sekä hallinnollisissa ratkaisumenettelyissä, mukaan luettuna mahdollisuus käyttää virallisesti hyväksytyn viittomakielen tulkin palveluita, jotta vammaisten henkilöiden osallistuminen olisi tehokasta;

b) huolehtii menettelyllisten mukautusten ja vammaisten henkilöiden oikeussuojan saatavuutta koskevan asianmukaisen ja pakollisen koulutuksen järjestämisestä koko oikeus- ja hallinnollisen alan henkilöstölle, kuten oikeuslaitoksen jäsenille, hallintoviranomaisille, syyttäjille, lainvalvontaviranomaisille, julkisille puolustajille ja vankiloiden henkilökunnalle;

c) muuttaa hallintotuomioistuinten menettelyjä vammaisille henkilöille välttämättömän tuen antamisessa esiintyvien viiveiden poistamiseksi ja varmistaa, että tuomioistuinten päätökset tarjoavat tehokkaan oikeussuojakeinon eivätkä johda hallintoprosessin toistamiseen ilman kohtuullista menestymismahdollisuutta;

d) ryhtyy toimenpiteisiin varmistaakseen vammaisten rikoksen uhrien ja rikoksesta epäiltyjen tai syytettyjen vammaisten henkilöiden oikeudet vammaisyleissopimuksen ja EU-oikeuden asettamien velvoitteiden mukaisesti, mukaan lukien ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta ja ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta 13. kesäkuuta 2024

annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1712 ja naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta 14. toukokuuta 2024 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1385 sekä uhrien oikeuksia koskeva Euroopan unionin strategia 2020–2025;

e) järjestää vammaisjärjestöille riittävät resurssit ja rahoituksen, jotta ne voivat antaa oikeudellista neuvontaa ja apua vammaisille henkilöille ja osallistua oikeus- ja hallinnollisen alan henkilöstölle tarkoitettua koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

#### **Henkilön vapaus ja turvallisuus (14 artikla)**

26. Komitea panee huolestuneena merkille

a) toimenpiteiden puuttumisen sellaisten lakien ja säännösten kumoamiseksi, jotka mahdollistavat sen, että vammaiset henkilöt voivat menettää vapautensa vamman perusteella;

b) sopimuspuolen epäselvän kannan sen suhteen, aikooko se jatkossa osallistua johonkin ihmisoikeuksien ja ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla tehdyn yleissopimuksen lisäpöytäkirjan tai kyseistä yleissopimusta koskevan suosituksen hyväksymiseen liittyvistä prosesseista.

**27. Komitea, joka palauttaa mieliin yleiskommenttinsa nro 1 (2014) vammaisten henkilöiden oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen ja suuntaviivansa laitoshoidosta luopumisesta myös poikkeusoloissa, suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) varmistaa, että vammaisuutta ei käytetä vapaudenmenetyksen perusteena minkään lain nojalla, mielenterveyslaki (1116/1990) ja laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) mukaan luettuina, ja poistaa kaikki käytänteet, jotka mahdollistavat vapauden menettämisen vammaisuuden perusteella;

b) ottaa huomioon komitean yhdessä vammaisten henkilöiden oikeuksien erityisraportoinnin kanssa Euroopan neuvostolle kesäkuussa 2021 lähettämän avoimen kirjeen ja komitean Euroopan neuvoston pääsihteerille, ministerikomitealle, bioetiikan komitealle, ihmisoikeuksien johtokomitealle, ihmisoikeusvaltuutetulle, parlamentaariseen yleiskokoukseen ja muille Euroopan neuvoston elimille ja yksiköille tammikuussa 2025 lähettämän avoimen kirjeen ja edistää luopumista pakkokeinoista ja pakkokeinoja sisältämättömän kehyksen laatimista mielenterveyden osalta, kuten yleissopimuksessa edellytetään, osallistuessaan jatkossa mihin tahansa ihmisoikeuksien ja ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla tehdyn yleissopimuksen lisäpöytäkirjan tai yleissopimusta koskevan suosituksen hyväksymiseen liittyvistä prosesseista.

#### **Vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta (15 artikla)**

28. Komitea panee huolestuneena merkille

a) vammaisiin lapsiin ja vammaisiin aikuisiin kohdistuvien pakottamisen, tahdonvastaisen hoidon ja rajoitustoimenpiteiden yleisyyden ja käytön psykiatrisissa laitoksissa, sijaishuollossa, vanhusten hoitolaitoksissa, vankiloissa sekä varhaiskasvatuksessa ja ensimmäisen asteen koulutuksessa;

b) sen, että haitallisten käytänteiden kuten tahdonvastaisen hoidon, rajoitustoimenpiteiden ja vammaisuuden perusteella harjoitetun eristämisen valvonta, seuranta ja raportointi, jotka eivät ole riittävässä määrin vammaisten henkilöiden saavutettavissa, eivät tarjoa riittäviä oikeussuojakeinoja eivätkä useinkaan ole vammaisten henkilöiden hyvin tuntemia.

**29. Komitea, joka palauttaa mieliin suuntaviivansa laitoshoidosta luopumisesta myös poikkeusoloissa, suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

toteuttaa kaikki lainsäädännölliset, hallinnolliset ja oikeudelliset toimet, joiden tarkoituksena on

a) kieltää vammaisiin lapsiin ja aikuisiin kohdistuvien pakkokeinojen, pakkohoidon ja rajoitustoimenpiteiden käytön psykiatrisissa laitoksissa, sijaishuollossa, vanhusten hoitolaitoksissa, vankiloissa sekä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa, perustaa vaihtoehtoisia, pakkokeinoja sisältämättömiä ja iänmukaisia tukitoimia, jotka kunnioittavat vammaisten henkilöiden tahtoa, mieltymyksiä, arvoa ja oikeuksia, ja järjestää näitä toimenpiteitä koskevaa koulutusta kaikille terveydenhuollon ammattihenkilöille ja muulle henkilöstölle;

b) tehostaa kansallisen valvontaelimen toteuttamaa valvontaa, seurantaa ja raportointia sellaisten pakkohoidon, rajoitustoimenpiteiden ja vammaisuuteen perustuvan eristämisen kaltaisten haitallisten käytänteiden tunnistamiseksi, jotka ovat lainmukaisia tai joista on säännelty kansallisella lainsäädännöllä, mutta jotka eivät ole yleissopimuksessa asetettujen vaatimusten ja periaatteiden mukaisia.

#### Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä (16 artikla)

30. Komitea panee huolestuneena merkille

a) vammaisiin henkilöihin, erityisesti naisiin ja lapsiin kohdistuvan hyväksikäytön, väkivallan ja kaltoinkohtelun yleisyyden laitoksissa, yhteisöissä ja kodeissa;

b) riittämättömät toimet vammaisten naisten ja tyttöjen kokeman väkivallan huomioimiseksi suunnitelmissa, joilla puututaan sukupuolistuneeseen väkivaltaan;

c) sen, että uhreille tarkoitettut tukipalvelut ja turvakodit eivät ole saavutettavia ja että niissä esiintyy kielteisiä asenteita ja myös tiedonpuutetta siitä, miten vammaisten henkilöiden kokemia hyväksikäytön, väkivallan ja kaltoinkohtelun erityisiä muotoja olisi käsiteltävä.

31. Komitea, joka palauttaa mieliin vammaisia naisia ja tyttöjä koskevan yleiskommenttinsa nro 3 (2016), suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä, myös vammaisia naisia ja tyttöjä, ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta

a) laatii ja toteuttaa koko sopimuspuolen alueella kokonaisvaltaiset väkivallan ehkäisyä ja siihen reagointia koskevat strategiat, jotka käsittävät kulttuuri-, sukupuoli-, ikä- ja vammaisuussidonnaisia toimia, oikeussuojan saatavuuteen liittyviä toimia sekä kulttuurin, sukupuolen ja iän mukaisen ja vammaisinkluusiivisen saavutettavan tuen ja kuntoutuksen ja jotka kattavat laitokset, yhteisön ja kodit;

b) saattaa direktiivin (EU) 2024/1385 osaksi kansallista lainsäädäntöä ja politiikkaa ja vahvistaa merkittävästi intersektionaalisia osatekijöitä ja erityistoimia vammaisten naisten ja tyttöjen tilanteeseen puuttumiseksi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisyä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen täytäntöönpanossa;

c) varmistaa, että kaikki väkivallan ehkäisemiseen liittyvät sopimuspuolen strategiat ja ohjelmat ovat vammaisinkluusiivisia, varmistaa kaikkien uhreille tarkoitettujen tukipalvelujen ja turvakotien saavutettavuuden ja kehittää toimintaedellytyksiä vammaisten henkilöiden, myös vammaisten naisten ja tyttöjen, kokeman hyväksikäytön, väkivallan ja kaltoinkohtelun erityisten muotojen tunnistamiseksi ja käsittelemiseksi.

#### Henkilön koskemattomuuden suojelu (17 artikla)

32. Komitea panee huolestuneena merkille, että

a) sopimuspuoli pitää voimassa sterilisointilain (283/1970) 2 §:n sekä lait ja toimintaperiaatteet, jotka mahdollistavat vammaisten naisten ja tyttöjen raskaudenkeskeytyksen ja ehkäisyn ilman heidän vapaata ja tietoon perustuvaa henkilökohtaista suostumustaan;

b) toimenpiteet intersukupuolisten lasten suojaamiseksi tarpeettomilta ja lykättävissä olevilta lääketieteellisiltä toimenpiteiltä ovat edelleen riittämättömät siitä huolimatta, että sopimuspuolella oli johtava asema intersukupuolisiin henkilöihin kohdistuvan syrjinnän, väkivallan ja haitallisten käytänteiden estämistä koskevan YK:n ihmisoikeusneuvoston päätöslauselman hyväksymisessä.

**33. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä, myös vammaisia naisia ja tyttöjä sekä intersukupuolisia henkilöitä, ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) kumooa sterilointilain 2 §:n ja toteuttaa kaikki tarvittavat lainsäädännölliset, poliittiset ja hallinnolliset toimenpiteet kieltääkseen ilman vammaisten henkilöiden vapaaehtoista ja tietoon perustuvaa henkilökohtaista suostumusta tapahtuvan steriloinnin, raskaudenkeskeytyksen ja ehkäisyn sekä tarjotakseen tehokkaita oikeussuojakeinoja pakkosteriloinnin, -abortin ja -ehkäisyn kohteiksi joutuneille;

b) hyväksyy ja panee täytäntöön lainsäädäntö- ja politiikkakehyksen, jolla nimenomaisesti kielletään lääketieteellisesti tarpeettomien ja lykättävissä olevien toimenpiteiden toteuttaminen, mukaan lukien intersukupuolisia alaikäisiä koskevat kirurgiset, hormonaaliset tai muut lääketieteelliset toimenpiteet, ja tarjoaa rikos- ja siviilioikeudellisia sekä hallinnollisia oikeussuojakeinoja, terveydenhuoltoa ja psykososiaalista tukea intersukupuolisille henkilöille, jotka ovat joutuneet sukupuolielinten silpomisen kohteeksi.

#### **Liikkumisen ja kansalaisuuden vapaus (18 artikla)**

34. Komitea panee huolestuneena merkille sopimuspuolen suunnitelmat, joilla rajoitettaisiin laittomien ja paperittomien maahanmuuttajien pääsyä terveydenhuoltoon, mukaan lukien kiireellinen hoito, apuvälineet, kuntoutus ja vammaisuuteen liittyvä tuki, ja jotka koskevat myös vammaisia maahanmuuttajia.

**35. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli peruuttaa ja käsittelee uudelleen eduskunnalle esitetyt ehdotukset, joilla rajoitettaisiin laittomien tai paperittomien vammaisten maahanmuuttajien pääsyä terveydenhuoltoon, myös kiireelliseen hoitoon, ja että se varmistaa heidän kiireettömän terveydenhuoltonsa saatavuuden, mukaan lukien apuvälineet, kuntoutus ja vammaisuuteen liittyvä tuki.**

#### **Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä (19 artikla)**

36. Komitea panee huolestuneena merkille seuraavaa:

a) riittämättömät toimenpiteet, jotta voitaisiin estää vammaisten henkilöiden, myös vammaisten lasten ja iäkkäiden vammaisten henkilöiden laitostumista, joka on seurausta esteettömien asumisvaihtoehtojen puuttumisesta yhteisössä, henkilökohtaista apua koskevista rajoituksista ja eriarvoisuudesta eri hyvinvointialueiden kesken sekä vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain (710/1982) epäyhdenmukaisesta soveltamisesta;

b) puutteet ahvenanmaalaisille vammaisille tarjolla olevissa ruotsinkielisissä sosiaalipalveluissa ja esteettömissä asumisvaihtoehtoissa, minkä vuoksi he siirtyvät Ruotsiin ja syntyy epäselvyyttä lainsäädäntövaltaan kuuluvista vastuista rahoituksen, hoivan, sosiaalivakuutuksen sekä valvonnan ja seurannan suhteen.

**37. Komitea, joka palauttaa mieliin itsenäistä elämistä ja osallisuutta yhteisössä koskevan yleiskommenttinsa nro 5 (2017), laitoshoidosta luopumista myös poikkeustilanteissa koskevat suuntaviivansa ja vammaispalvelujen muuntamista käsittelevän vammaisten henkilöiden oikeuksien erityisraportin<sup>5</sup>, suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) panee kaikilla alueillaan täytäntöön aikataulut ja taloudelliset resurssit sisältävän, laitoshoidon purkamista koskevan koordinoitun strategian, joka soveltuu

<sup>5</sup> A/HRC/52/32.

kaikkiin laitospäisiin ympäristöihin, kuten hoitokoteihin, ryhmäkoteihin, asumisyksiköihin ja psykiatrisiin laitoksiin;

b) kehittää valtakunnallisesti yhtenäisen oikeusperustaisen lainsäädäntö- ja politiikkakehyksen, jonka mukaisesti tuotetaan yhteisöllistä tukea ja palveluja, mukaan lukien esteetön asuminen, asumisen tuki ja henkilökohtainen apu, kunnioittaen itseohjautuvuutta ja itsemääräämisoikeutta ilman ikärajoituksia, palvelumaksuja tai jonotuslistoja ja varmistaen yhdenvertaisuus eri hyvinvointialueiden kesken sekä vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain yhdenmukainen soveltaminen;

c) panostaa viipymättä ruotsinkielisiin sosiaalipalveluihin ja esteettömiin asumisvaihtoehtoihin ahvenanmaalaisten vammaisten henkilöiden kulttuuri- ja kieli-identiteetin suojelemiseksi, jotta heidän ei enää tarvitse hakeutua palveluihin Manner-Suomessa tai siirtyä Ruotsiin, ja ratkaisee lainsäädäntövaltaan kuuluvat vastuut rahoituksen, hoidon, sosiaalivakuutuksen sekä valvonnan ja seurannan suhteen.

#### Henkilökohtainen liikkuminen (20 artikla)

38. Komitea on huolestunut

a) esteettömän joukkoliikenteen riittämättömästä saatavuudesta ja hyvinvointialueiden soveltamista harkinnanvaraisista perusteista esteettömien kuljetuspalvelujen myöntämisessä;

b) rajoittavista muutoksista teknisten apuvälineiden saantitekereihin ja leikkauksista ajoneuvojen sekä avustavien teknologioiden hankintaan sovellettaviin verovapautuksiin;

39. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli

a) varmistaa saavutettavan joukkoliikenteen ja yksityisten tai yhteiskäyttöisten täydentävien kuljetusvaihtoehtojen saatavuuden koko maassa ja laatii kaikkia hyvinvointialueita varten yhdenmukaiset toimintaohjeet, jotta voidaan varmistaa avoimuus ja yhdenvertaisuus liikkumisen tuen palvelujen saatavuudessa kaikkien vammaisten henkilöiden kohdalla;

b) varmistaa, ettei budjettileikkauksilla loukata vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta; takaa edullisten teknisten apuvälineiden, myös ajoneuvojen ja avustavien teknologioiden, tarjonnan ja poistaa byrokratian esteet apuvälineiden saamiselta.

#### Sanan- ja mielipiteenvapaus ja tiedonsaanti (21 artikla)

40. Komitea on huolissaan vammaisten henkilöiden, erityisesti kuurojen, kuurosokeiden, kehitysvammaisten ja/tai psykososiaalisesti vammaisten henkilöiden sekä suomenruotsia äidinkielenään puhuvien vammaisten saamelaisien tiedonsaannin pysyvistä esteistä, heille kohdennettujen julkisen palvelun ohjelmistojen rajallisuudesta ja suomenruotsalaisen viittomakielen tulkkien rajallisesta saatavuudesta.

41. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta varmistaa julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta 26. lokakuuta 2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/2102 täytäntöönpanon; huolehtii siitä, että viranomaistieto ja viranomaisten verkkosivut ovat saatavilla myös kuvailutulkkausena, selkokielellä sekä suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä ja että saatavilla on päteviä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen tulkkeja, myös Ahvenanmaalla; laatii suunnitelman viittomakielen tutkimusta koskevien neuvoston suositusten toimeenpanemiseksi; ja laajentaa julkisen palvelun ohjelmistojen.

### **Yksityisyyden kunnioittaminen (22 artikla)**

42. Komitea on huolestunut

a) vammaisten henkilöiden, heidän perheidensä ja heitä edustavien järjestöjen sekä asianomaisten ammattilaisten puutteellisista tiedoista niistä mekanismeista, mukaan lukien kantelu- ja vastuukäytänteistä, joilla suojellaan laitoksissa elävien vammaisten henkilöiden yksityisyyttä;

b) henkilökohtaisen avun tarpeen ja muun kotona tarjottavan palvelun edellytyksiä koskevien arviointimenettelyjen mahdollisesti loukkaavasta luonteesta.

**43. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) ottaen huomioon, että oikeussuojan saatavuus on keskeistä laitoshoidon purkamisessa, lisää tietoisuutta laitoksissa asuvien vammaisten henkilöiden käytettävissä olevista menettelyistä kantelun tekemiseksi silloin, kun loukataan heidän oikeuksiaan, myös heidän oikeuttaan yksityisyyteen, jotta voitaisiin tutkia tällaiset loukkaukset ja varmistaa vastuuvollisuus;

b) varmistaa, että henkilökohtaisen avun ja muun kotona annettavan palvelun arviointimenettelyissä noudatetaan oikeutta yksityisyyteen, ja huolehtii virkahenkilöiden valmiuksien kehittämisestä tässä asiassa.

### **Kodin ja perheen kunnioittaminen (23 artikla)**

44. Komitea on huolestunut siitä, että

a) tietoa perhesuunnittelusta, hedelmöityshoidoista ja adoptiosta ei ole saatavilla eikä tarjolla viittomakielellä, myöskään suomenruotsalaisella viittomakielellä;

b) perheiden yleisten ja erityispalvelujen henkilöstöllä ei ole riittävää koulutusta, jotta he voisivat tukea vammaisia henkilöitä, niin vanhempia kuin lapsiakin.

**45. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli**

a) varmistaa, että kaikki perhesuunnittelu-, hedelmöityshoito- ja adoptiomenettelyjä koskevat toimintaperiaatteet ja tieto ovat vammaisten henkilöiden ulottuvilla ja että niitä on tarjolla viittomakielellä, myös suomenruotsalaisella viittomakielellä;

b) edistää tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista ja niitä koskevan osaamisen kehittämisestä perheiden yleisten ja erityispalvelujen henkilöstön keskuudessa ja varmistaa vammaisille lapsille ja heidän perheilleen asianmukaisesti rahoitetut yhteisölliset palvelut, jotta voidaan välttää kodin ulkopuolelle sijoittamista ja tuetaan vammaisia vanhempia heidän omien lastensa hoidossa.

### **Koulutus (24 artikla)**

46. Komitea on huolestunut siitä, että

a) osallistavan koulutuksen toteutuminen on puutteellista, mikä johtaa erillisen koulutuksen yleisyyteen;

b) puuttuu päteviä opettajia osallistavan koulutuksen antamista varten;

c) koulutusjärjestelmä ei ole vammaisten ulottuvilla Ahvenanmaalla eivätkä he pysy koulussa ja heidän oppimistuloksensa ovat vaatimattomia;

d) vammaisia opiskelijoita ei päästetä korkeakoulutukseen, vaan vedotaan turvallisuusvaatimukseen, eivätkä yliopisto-opiskelijoita palvelevat tietojärjestelmät ja verkkosivut ole vammaisten opiskelijoiden saatavilla.

**47. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) muuttaa koulutusjärjestelmänsä osallistavaksi muun muassa toteuttamalla valmiuksienkehittämissuunnitelmia, jotka koskevat vammaisten henkilöiden oikeutta osallistavaan koulutukseen, muuntamalla eriytetyn koulutuksen keskuksiksi osallistavan koulutuksen tukikeskuksiksi, suuntaamalla voimavarat valtaväestölle tarkoitettujen koulutuslaitosten tukemiseen, varmistamalla vammaisia opiskelijoita varten kohtuulliset mukautukset, mukaan lukien yksilölliset oppimissuunnitelmat, ja takaamalla oppimistulosten syrjimättömän arvioinnin;

b) parantaa koulutusalan ammattilaisille annettavaa koulutusta vammaisten henkilöiden oikeuksista ja osallistavasta koulutuksesta, nostaa pätevien opettajien määrää, lisää vammaisten opettajien rekrytointia ja varmistaa heitä varten kohtuulliset mukautukset, mukaan lukien Ahvenanmaalla;

c) varmistaa, että Ahvenanmaan koulutusjärjestelmää koskevan sääntelyn uudelleentarkastelu tapahtuu yleissopimuksen mukaisesti, ja osoittaa riittävät resurssit sen varmistamiseksi, että kaikki vammaiset opiskelijat pääsevät koulutukseen, pysyvät koulutuksessa ja harjoittavat opintojaan yhdenvertaisesti muiden kanssa;

d) tarkastelee korkeakoulujen valintamenettelyjä varmistaakseen, että vammaiset opiskelijat pääsevät opiskelemaan ja voivat osallistua ammatilliseen koulutukseen yhdenvertaisesti muiden opiskelijoiden kanssa; poistaa heidän vammaisuuteensa perustuvat vaatimukset, jotka rajoittavat tai kaventavat heidän korkeakoulutustaan; ja varmistaa, että opiskelijoita palvelevat tietojärjestelmät ja yliopistojen verkkosivut ovat esteettömiä myös näkövammaisille opiskelijoille.

#### **Terveys (25 artikla)**

48. Komitea on huolestunut siitä, että

a) vammaisten henkilöiden terveyspalveluissa esiintyy eriarvoisuutta eri hyvinvointialueilla, eikä terveyspalvelujen digitalisoinnissa ole otettu huomioon vammaisinklusiota ja saavutettavuutta;

b) tiettyjen lääkkeiden ja hoitojen kallistuminen rajoittaa suhteettoman paljon erityisesti pienituloisten vammaisten pääsyä terveydenhuoltoon.

49. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli

a) varmistaa, että hyvinvointialueet noudattavat sopimuspuolen koko alueella yhtenäisiä suuntaviivoja, jotka koskevat vammaisten henkilöiden oikeutta terveyteen; että terveyspalvelut eivät ole riippuvaisia asuinpaikasta; että terveydenhuollon etäpalveluja ja etähoitopalveluja on saatavilla myös suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä; että verkkoportaalit ovat käytettävissä ruudunlukuohjelmilla ja niissä on valittavissa selkokielineksti; ja laajentaa terveydenhuollon ammattilaisten koulutusta vammaisten henkilöiden oikeuksista;

b) mukauttaa lääkkeiden ja hoitojen hinnoittelua varmistaakseen, että kaikilla vammaisilla henkilöillä, myös pienituloisilla, on mahdollisuus hyötyä niistä riittävän ajoissa.

#### **Kuntoutus (26 artikla)**

50. Komitea on huolestunut siitä, että

a) kuntoutus nähdään yleisesti lääketieteellisenä kysymyksenä;

b) tehtävien jakautuminen eri kuntoutuspalvelujen, julkisyhteisöjen ja hallinnon eri tasojen kesken rajoittaa vammaisten henkilöiden pääsyä kattaviin kuntoutusohjelmiin.

51. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta

a) tarkastelee maassa tarjolla olevia kuntoutusohjelmia ihmisoikeusnäkökulmasta ja varmistaa niiden saatavilla olon koko maassa, myös Ahvenanmaalla; takaa kuntoutussuunnitelmien kattavat, monialaiset ja yksilölliset arvoinnit ja jakaa tietoa kuntoutusohjelmista esteettömässä muodossa, myös

suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä, selkokielellä, kuvakirjoituksena, pistekirjoituksena ja digitaalisen median muodossa;

b) saattaa kuntoutuspalveluja koskevat menettelyt vammaisten henkilöiden ulottuville ja perustaa seuranta- ja kantelumekanismeja tehokkaan täytäntöönpanon takaamiseksi.

#### **Työ ja työllistyminen (27 artikla)**

52. Komitea on huolestunut siitä, että

a) rakenteelliset ja juurtuneet ennakkoluulot ja kielteiset stereotypit vammaisten henkilöiden kyvyistä ja tuottavuudesta luovat esteitä heidän työllistymiselleen;

b) vammaisten henkilöiden osallistuminen avoimille työmarkkinoille on vähäistä ja siitä on riittämättömästi tietoa;

c) ei ole positiivisia toimia vammaisten henkilöiden työllistymisen edistämiseksi.

53. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta puuttuisi vammaisten henkilöiden vähäiseen osallistumiseen avoimille työmarkkinoille käyttämällä seuraavia keinoja:

a) toteuttaa valistuskampanjoita vammaisten henkilöiden oikeudesta työhön puuttumalla stigmatisointiin, syrjintään ja heidän työelämätaitojaan koskevaan stereotyyppiseen ajatteluun ja varmistaa julkisen ja yksityissektorin työnhakuportaalien saavutettavuuden sekä rekrytointi- ja henkilöstöosastojen asianmukaisen koulutuksen julkisella ja yksityisellä sektorilla sekä sen, että työtapaturmien ehkäisyyn liittyvä koulutus on vammaisia osallistavaa;

b) kerää vammaisten henkilöiden työllistymistä koskevia tietoja ja tilastoi niitä sukupuolen, iän, alkuperään liittyvän identiteetin, asuinpaikan sijainnin ja vammaisuuden tyyppin mukaan jaoteltuina;

c) edistää aktiivisesti vammaisten henkilöiden työllistymistä ja harkitsee tukijärjestelmien ja työnantajien kannustimien kaltaisten positiivisten toimien toteuttamista; jakaa tietoa vammaisten henkilöiden yrittäjyys Hankkeisiin saatavasta taloudellisesta tuesta; ja varmistaa, että työpaikalla on tarjolla tukea ja kohtuulliset mukautukset.

#### **Riittävä elintaso ja sosiaaliturva (28 artikla)**

54. Komitea on huolestunut siitä, että

a) viimeaikaiset ja vireillä olevat uudistukset, kuten budjettileikkaukset ja sosiaaliturvajärjestelmän supistaminen, ovat vaikuttaneet suhteettoman paljon vammaisiin henkilöihin, erityisesti psykososiaalisesti vammaisiin sekä pienituloisiin ja enemmän tukea tarvitseviin vammaisiin, eikä näiden uudistusten yhteydessä ole tehty kattavia vammaisvaikutusten arviointeja;

b) hyvinvointialueiden rajallinen rahoitus johtaa vammaispalveluiden saamista rajoittaviin käytäntöihin, mikä vaarantaa yleissopimuksen mukaisista oikeuksista nauttimisen;

c) ei ole toteutettu toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että Ruotsiin siirtymään joutuneet vammaiset henkilöt pääsisivät nauttimaan sosiaalietuuksista.

55. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli

a) tekee kattavan vaikutustenarvioinnin viimeaikaisista uudistuksista, mukaan lukien budjettileikkauksista ja kustannussäästötoimista, ja varmistaa, ettei niillä ole haitallista vaikutusta vammaisten henkilöiden elintasoon, sekä jakaa tietoa vammaisuuksista esteettömässä muodossa;

b) **varmistaa, että hyvinvointialueille osoitetaan budjettivarat, jotka mahdollistavat vammaispalveluiden myöntämisen yleissopimuksessa määrätyn mukaisesti;**

c) **toteuttaa viipymättä toimenpiteitä, joilla turvataan Ruotsiin siirtymään joutuneiden vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia sosiaalietuuksista.**

#### **Osallistuminen poliittiseen ja julkiseen elämään (29 artikla)**

56. Komitea on huolestunut siitä, että

a) vammaisten henkilöiden edustus vaaleilla valituissa tehtävissä ja puolueissa on vähäinen;

b) äänestyspaikoilla on edelleen esteettömyyspuutteita, ja vaalisalaisuuden takaamisessa esiintyy puutteita;

c) vammaisjärjestöjen hankkeisiin osoitetaan vähäisesti resursseja myös Sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoituskeskuksesta;

d) Ahvenanmaan uuden vaalilainsäädännön täytäntöönpanoa koskevaa strategiaa ei ole laadittu.

**57. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) **laatii opetusohjelmia vammaisten henkilöiden vaalioikeuksista ja aktiivisesta osallistumisesta poliittiseen ja julkiseen elämään, jotta he voisivat asettua ehdolle vaaleissa ja edustautua päätöksentekoeleimissä joka tasolla; ja kerää tietoja vammaisten henkilöiden osallistumisesta vaaleihin niin ehdokkaina kuin äänestäjinäkin;**

b) **varmistaa kaikkien äänestyspaikkojen esteettömyyden, luo järjestelyt kaikkien vammaisten henkilöiden vaalisalaisuuden takaamiseksi ja harkitsee uudelleen myös vammaisille henkilöille soveltuvan digitaalisen äänestysjärjestelmän ottamista käyttöön;**

c) **takaa, että vammaisjärjestöillä on riittävä rahoitus ja riittävät resurssit, myös Sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoituskeskuksesta, jotta ne voivat toiminnallaan edistää vammaisten henkilöiden osallistumista poliittiseen ja julkiseen elämään;**

d) **hyväksyy Ahvenanmaan uuden vaalilainsäädännön täytäntöönpanoa koskevan strategian.**

#### **Osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun (30 artikla)**

58. Komitea on huolestunut siitä, että

a) vammaisten henkilöiden osallistuminen urheilu- ja kulttuuritoimintaan on vähäistä;

b) vammaisia henkilöitä varten erityisesti suunnitellut urheiluvälineet ovat hintavia, mikä rajoittaa tai kaventaa heidän mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa;

c) puuttuu tietoa uuden kulttuuripoliittisen strategian sekä liikuntalain (390/2015) muuttamisen vaikutuksista Ahvenanmaalla asuvien vammaisten henkilöiden osallistumiseen kulttuuri-, virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan.

**59. Komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta**

a) **laatii vammaisten henkilöiden osallistumista urheilu- ja kulttuurielämään edistävän kansallisen toimintaohjelman, joka sisältää toimenpiteet vammaisten urheilijoiden ja taiteilijoiden tukemiseksi, ja varmistaa kulttuuri- ja liikuntatilojen esteettömyyden;**

b) varmistaa, että vammaisia henkilöitä varten erityisesti suunnitellut urheiluvälineet ovat edullisia, jotta he voivat osallistua kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun yhdenvertaisesti muiden kanssa;

c) selvittää uuden kulttuuripoliittisen strategian sekä liikuntalain muuttamisen vaikutuksia Ahvenanmaalla asuvien vammaisten henkilöiden osallistumiseen kulttuuri-, virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan yhdenmukaisuuden takaamiseksi yleissopimuksen kanssa.

## C. Erityiset velvoitteet (31–33 artikla)

### Tilastot ja tietojenkeruu (31 artikla)

60. Komitea panee huolestuneena merkille yleissopimuksen mukaisten oikeuksien käyttöä koskevien tietojen keräämisessä ja julkaisemisessa esiintyvät vakavat puutteet.

61. **Komitea suosittelee, että sopimusvaltio kehittää järjestelmiä vammaisuutta koskevien tietojen kattavaan keräämiseen ja tilastointiin koko maassa, myös Ahvenanmaalla, yleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevien politiikkojen laatimiseksi ja sen noudattamisen valvomiseksi.**

### Kansainvälinen yhteistyö (32 artikla)

62. Komitea on huolestunut

a) huomattavista leikkauksista määrärahoihin, jotka on tarkoitettu vammaisjärjestöjen osallistumiseen kansainväliseen yhteistyöhön ja kehitysyhteistyöhön;

b) sopimuspuolen irtisanoutumisesta jalkaväkimiinojen käytön, varastoinnin, tuotannon ja siirron kieltämisestä sekä niiden hävittämistä koskevasta yleissopimuksesta.

63. **Komitea suosittelee, että sopimuspuoli**

a) **varmistaa, että vammaiset henkilöt ovat aktiivisesti mukana kansainvälisessä yhteistyössä ja kehitysyhteistyössä ja osallistuvat niihin tiiviisti heitä edustavien järjestöjen kautta, muun muassa osoittamalla siihen riittävät taloudelliset resurssit;**

b) **noudattaa edelleen jalkaväkimiinojen käytön, varastoinnin, tuotannon ja siirron kieltämisestä sekä niiden hävittämistä koskevan yleissopimuksen määräyksiä uhrien auttamisesta.**

### Kansallinen täytäntöönpano ja seuranta (33 artikla)

64. Komitea panee huolestuneena merkille, että

a) Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan toiminta, myös sen osallistuminen kuntien ja hyvinvointialueiden vammaisneuvostojen työhön, on aiempaa suppeampaa, mikä rajoittaa vammaisjärjestöjen osallistumista yleissopimuksen seurantaan ja toimeenpanoon;

b) vammaisjärjestöjen rahoitusta on supistettu, minkä vuoksi niiden on vaikeampaa hoitaa keskeistä tehtäväänsä yleissopimuksen täytäntöönpanon seurannassa;

c) sopimuspuoli totesi rakentavassa vuoropuhelussa, että vammaisjärjestöt voivat toimia itsenäisesti yksityisen rahoituksen turvin.

65. **Komitea suosittelee, että sopimuspuoli**

a) **varmistaa, että vammaisia henkilöitä kuullaan tiiviisti ja että he osallistuvat aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan ja muiden koordinoituneiden toimintaan;**

b) **tarjoaa tukea vammaisjärjestöille, jotta ne voisivat olla mukana ja osallistua täysimääräisesti yleissopimuksen täytäntöönpanon seurantaan, esimerkiksi**

järjestämällä niille tarvittavan rahoituksen ja tekemällä prosesseista ja tiedosta saavutettavia;

c) laatii ja toteuttaa suunnitelman vammaisjärjestöjen ja vammaisten oikeuksien puolustajien saaman julkisen ja yksityisen rahoituksen jatkumiseksi, jotta ne voivat hoitaa yleissopimuksen mukaisen tehtävänsä itsenäisesti.

## IV Seuranta

### Tiedottaminen

66. Komitea korostaa kaikkien näihin päätelmiin sisältyvien suositusten tärkeyttä. Kiireellisesti toteutettavista toimenpiteistä komitea kiinnittää sopimusvaltion huomion erityisesti suosituksiin, jotka on esitetty kohdassa 7 (Yleiset periaatteet ja velvoitteet), kohdassa 36 (Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä) ja kohdassa 46 (Koulutus).

67. Komitea pyytää sopimusvaltiota panemaan täytäntöön päätelmissä esitetyt suositukset. Se suosittelee, että sopimuspuoli toimittaa päätelmät tarkastelua ja toimenpiteitä varten hallituksen jäsenille ja kansanedustajille, asianomaisten ministeriöiden virkahenkilöille, paikallisviranomaisille ja asianomaisten ammattiryhmien jäsenille, kuten koulutusalan, terveydenhuollon ja oikeusalan ammattilaisille, myös Ahvenanmaalla, sekä tiedotusvälineille.

68. Komitea pyytää sopimuspuolta jakamaan näitä päätelmiä laajalti, myös kansalaisjärjestöille ja vammaisjärjestöille sekä vammaisille henkilöille itselleen ja heidän perheenjäsenilleen kansallis- ja vähemmistökielillä, viittomakieli mukaan luettuna, sekä esteettömässä muodossa, myös selkokielellä, ja asettamaan päätelmät saataville virallisilla verkkosivuilla.

69. Komitea kehottaa painokkaasti sopimuspuolta ottamaan kansalaisjärjestöt ja erityisesti vammaisjärjestöt mukaan seuraavan määräaikaisraporttinsa valmisteluun.

### Seuraava määräaikaisraportti

70. Yhdistettyjen 2.–5. määräaikaisraporttien määräaika yksinkertaistettua raportointimenettelyä noudattaen on periaatteessa 11. kesäkuuta 2034. Komitea tulee määräämään ja ilmoittamaan sopimuspuolen yhdistettyjen määräaikaisraporttien tarkan määräpäivän valmisteilla olevan, sopimuspuolten raportointia koskevan selkeän ja säännönmukaisen aikataulun<sup>6</sup> mukaisesti ja kun sopimuspuolta varten on ennen raportointia ensin hyväksytty lista käsiteltävistä aiheista ja kysymyksistä. Yhdistettyjen määräaikaisraporttien olisi tarkoitus kattaa koko ajanjakso niiden antamisajankohtaan saakka.

<sup>6</sup> YK:n yleiskokouksen päätöslauselma 79/165, kohta 6.